# فقط یک درصد تپه پیش از تاریخ پوستچی کاوش شده

**ایلنا: سرپرست کاوش در تپه پوستچی از کشف سفال‌هایی با نقوش خاص و مُهرهایی خبر داد که نشان از جامعه‌ای خان‌سالار در دوران پیش از تاریخ دارد و گفت: فقط یک درصد تپه پیش از تاریخ پوستچی کاوش شده است. پنجمین فصل کاوش‌های باستان‌شناسی در تپه پوستچی که یکی از محوطه‌های پیش از تاریخ در دشت شیراز است، به منظور اهداف آموزشی، پژوهشی و حفاظتی چندی پیش پایان یافت. این دور از کاوش‌ها به دنبال چهار فصل پیشین (سال‌های ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹) به سرپرستی مشترک علیرضا سرداری و حسنعلی عرب انجام شد.**

علیرضا سرداری (سرپرست کاوش در تپه پوستچی) با اشاره به آنکه این کاوش‌ها در قالب برنامه مشترک بین پژوهشکده باستان‌شناسی و دانشگاه هنر شیراز برگزار شد و شهرداری شیراز نیز همکاری‌هایی در این زمینه داشت، گفت: مطالعات باستان‌شناسی نشان می‌دهد سکونت در این روستای پیش از تاریخ، طی ۹ مرحله (فاز) استقراری اتفاق افتاده و بارها این روستا دستخوش ساخت‌وساز، تخریب و بازسازی می‌شود. فرایند تخریب و بازسازی روستاهایی که از مصالح خشت و چوب هستند، در روستاهای ایرانی که از دوره نوسنگی وجود داشتند، معمول است. باستان‌شناسان این دوران پیش از تاریخی در منطقه فارس را به نام مرحله شمس‌آباد (فارس قدیم در اواخر هزاره ششم پیش از میلاد) و مرحله باکون (فارس میانی از اوایل هزاره ششم پیش از میلاد) نام‌گذاری کرده‌اند که مربوط به فرهنگ‌هایی با شاخصه ظروف سفالین ساده، با آمیزه کاه و سپس سفال‌های منقوش نخودی‌رنگ است.

او ادامه داد: بر اساس مطالعات لایه‌نگاری باستان‌شناسی و آزمایش‌های رادیوکربن می‌توان گفت نخستین لایه‌های باستانی این محوطه به ۷۳۵۰ سال پیش می‌رسد. سکونت در این محوطه به مدت ۶۵۰ سال ادامه یافته و سرانجام در حوالی شش‌هزارو ۷۰۰ سال پیش این استقرار متروک می‌شود و به صورت تپه‌ای مخروبه درآمد.

سرداری در پاسخ به این سؤال که آیا مطالعات باستان‌شناسان توانسته پاسخی به چرایی توقف سکونت و متروک‌شدن زندگی در این تپه باستانی ارائه دهد، گفت: این روستا در حدود چهار تا پنج هکتار وسعت دارد و در نوع خود در زمانی حدود شش تا هفت هزار سال پیش، مجموعه بزرگی به شمار می‌آمد. با وجود آنکه در آن زمان هنوز جوامع وارد مرحله شهرنشینی نشده بودند، باستان‌شناسان جمعیتی حدود ۸۰۰ تا هزار نفر را برای این روستا پیش‌بینی کرده‌اند که قطعا اداره آنها نیازمند مدیریت، کنترل و البته انجام فعالیت‌های تخصصی بوده. درخصوص چرایی متروک‌شدن این روستا نیز دلایل متعددی ذکر شده که نیازمند شواهد است. از آن جمله می‌توان به مهم‌ترین دلیل شکل‌گیری جوامع که همان منابع آبی است، اشاره داشت. شاید به دلیل خشک‌شدن این منابع آبی، این محوطه متروک شده و اهالی آن به روستای دیگری در فاصله ۷۰۰ متری جنوب آن نقل مکان کرده باشند، چراکه سفال‌هایی که در این منطقه به دست آمده، متعلق به دوران پس از پوستچی است.

او در پاسخ به این سؤال که آیا طی پنج فصل کاوش در پوستچی، باستان‌شناسان موفق به کشف گورستان شده‌اند یا خیر گفت: خیر تاکنون در این محوطه گورستان پیدا نکرده‌ایم. اتفاقا به دنبال شواهد تدفین‌های ساکنان این محوطه در دوره پیش از تاریخ هستیم. با توجه به آنکه در آن دوره هنوز فرهنگ گورستان در جوامع شکل نگرفته بود و با وجود آنکه حدود ۶۵۰ سال زندگی در پوستچی جریان داشت، احتمال به‌دست‌آمدن گورستان کم است چراکه در آن دوره اغلب مردگان را در کف خانه‌ها و اتاق‌هایشان دفن می‌کردند. هرچند موفق به کشف شواهدی از دندان انسان از دوره باکون شدیم اما شواهدی از تدفین پیش از تاریخ به دست نیامد اما تعدادی تدفین از دوره اسلامی به دست آمده است.

## جامعه خان‌سالار

سرپرست کاوش در تپه پوستچی همچنین درخصوص آخرین یافته‌های کاوش در این محوطه پیش از تاریخ گفت: در کاوش‌های اخیر، قطعاتی از ظروف سفال‌های منقوش با طرح‌های پیچیده و متفاوت که تاکنون در جای دیگری به دست نیامده و می‌تواند مخصوص این محوطه باشد، به دست آوردیم. نقوش هندسی و لوزی‌های تودرتو، خطوط مورب و نقش‌های مشبک که پیکره بدن انسان را نشان می‌دهد. این نقش‌های سفال‌های پیش از تاریخی دوره باکون که تنوع زیادی از نقوش هندسی، جانوری، گیاهی و جانوری را دربرمی‌گیرند، از یک سو می‌توانند حاوی پیام‌های نمادین باشند و از یک سو می‌توانند بدون پیام و ناشی از نقش‌های از پیش تعیین‌شده باشند. اما در هر حال این نقوش دارای اهمیت‌اند و من معتقدم حاوی پیام هستند. حتی شاید برخی از این سفال‌ها که نقش‌های فاخر و زیبا و پیچیده‌ای دارند برای دکوراسیون خانه استفاده می‌شد و کاربردی نبود که نشان از منزلت اجتماعی صاحبخانه دارد. این امر می‌تواند نشان‌دهنده وجود طبقات اجتماعی در دوره پیش از تاریخ باشد.

او ادامه داد: باستان‌شناسان بر این عقیده هستند که در فرایند و تطور جوامع پیش از تاریخی، جوامع هزاره‌های ششم پیش از میلاد جوامعی خان‌سالار هستند. طی سال‌های گذشته به دنبال آن بودیم که شواهدی از این مهم را در پوستچی به دست آوریم چراکه پیش‌بینی می‌کردیم که جامعه این محوطه در اوایل خان‌سالاری بوده باشد. یکی از شواهد طبقاتی‌شدن جامعه، به‌دست‌آوردن مدارک مدیریت اداری است که یکی از مهم‌ترین این عوامل مُهرها و اثر مُهر است. امسال دو مهر پیدا کردیم که می‌تواند سند مهمی بر وجود جامعه خان‌سالار باشد. یکی از مهرها دارای نقوش هندسی ساده و دیگری نقوش هندسی تودرتو است. نمونه‌هایی از این مهرها در تل باکون و تپه مهرعلی و محوطه‌های دیگر پیدا شده، از این رو کارکردی که در سایر محوطه‌ها برای این مهرها قائل هستیم، درخصوص مهرهای به‌دست‌آمده در تپه پوستچی نیز صادق است.

سرداری درخصوص کشف لوح یا کتیبه در تپه پوستچی نیز گفت: الواح و کتیبه‌ها حدودا ۱۵۰۰ سال بعد از دوره‌ای که جوامع در تپه پوستچی زندگی می‌کردند، پدیدار شده است. البته در این محوطه در فصول مختلف کاوش، ادوات و ابزارهای سنگی و استخوانی، دوک‌های نخ‌ریسی، مهره‌های تزئینی و صدف‌های کارشده به دست آوردیم که نشان از جوامع دامپرور دارد.

## مدرکی درباره آیین و تفکر مردمان پیش از تاریخ پوستچی نداریم

او با اشاره به یکی از مهم‌ترین مباحثی که امسال در پنجمین فصل کاوش در تپه پوستچی مطرح شده است، گفت: شواهد به ما نشان می‌دهد که این منطقه، مرکزی برای فعالیت‌های تولیدی و صنعتی است. در واقع می‌توان گفت کشف ابزارهای سنگی متعدد می‌تواند گواهی بر تولید دست‌ابزارها و صنایع سنگی مانند تیغه‌ها و خراشنده‌ها و... باشد که احتمالا مازاد تولید را صادر می‌کردند چراکه مواد خام به‌دست‌آمده، سنگ‌مادرها و حتی دورریزها بیش از حد نیاز منطقه است. البته هنوز کارگاه‌های تولید را پیدا نکرده‌ایم. همچنین مهره‌های زیادی به دست آمده که از جنس سنگ آهک و مرمر و حتی صدف هستند که برای ساخت زیورآلات و تزیین استفاده می‌شدند. اما هنوز نمی‌دانیم که برای فعالیت آیینی استفاده می‌شدند یا خیر. در واقع هنوز مدرکی درخصوص آیین و تفکر مردمان پیش از تاریخ در تپه پوستچی به دست نیاورده‌ایم.

این باستان‌شناس درخصوص به‌دست‌آمدن صدف‌های کارشده در این محوطه باستانی نیز گفت: هرساله در این منطقه و در پایین تپه و تا فاصله ۱۰۰ و ۲۰۰ متری بقایای صدف‌های رودخانه‌ای دیده می‌شود. رطوبت منطقه نیز نشان از وجود بستر آبگیر و دریاچه کوچک دارد. هرچند این احتمال هم وجود دارد که این صدف‌ها از سواحل خلیج فارس یا مکان دیگری به این محل آورده شده باشند.

البته در کارگاه یا ترانشه دیگر در دامنه شمالی تپه، بقایایی از یک سازه بزرگ به دست آمده که احتمالا کاربری دفاعی یا سیل‌بند داشته و مصالح به‌کاررفته در آن شامل قلوه‌سنگ‌های رودخانه‌ای همراه با توده‌های گلی و چینه‌ای فشرده، مستحکم و شفته‌ریزی حرفه‌ای است.

سرداری گفت: با توجه به کاوش‌های محدود و هنوز ناتمام این بخش، ارتفاع این سازه بیش از چهار متر و ضخامت آن بیش از هشت متر با طولی بیش از ۳۰ متر است. هرچند هنوز طول کامل این سازه کاوش نشده اما بر اساس تخمین‌ها و شواهد موجود، پایه‌ها تا ۳۰ متر دیده می‌شود که حدود ۱۷ متر آن در کاوش به دست آمده. احداث چنین سازه‌های بزرگ و استحکاماتی، با کاربری دیوار دفاعی یا سیل‌بند در حاشیه این روستا در اوایل هزاره پنجم پیش از میلاد (حدود ۶۸۰۰ سال پیش)، پدیده‌ای جالب است. این سازه کاملا دست‌ساز است و مدیریت ساخت آن و به‌کارگیری افراد برای ساخت آن از اهمیت بالایی برخوردار است.

## حفاظت در کنار کاوش

او ادامه داد: در کاوش‌های باستان‌شناسی تپه پوستچی علاوه بر آنکه به‌دنبال پاسخ سؤالاتمان درخصوص قدمت محوطه و یافتن لایه‌های باستانی هستیم، اهداف حفاظتی نیز از دیگر جنبه‌های کار پژوهشی و باستان‌شناسی است، چراکه درحال حاضر در شهر شیراز محوطه و تپه باستانی با قدمت هفت‌هزارساله که ویژگی‌های مناسب برای کاوش‌های باستان‌شناسی داشته باشد، نداریم.

سرداری با اشاره به آنکه تا حدود ۴۰ تا ۵۰ سال پیش تپه‌های باستانی با قدمت هفت‌هزارساله و متعلق به دوره نوسنگی در شیراز وجود داشت، ادامه داد: شاید اگر شهر شیراز تا این اندازه گسترش پیدا نمی‌کرد و ساخت‌وساز انجام نمی‌شد، وضعیت تپه‌های باستانی که متعلق به هزاران سال پیش هستند، بهتر از امروز می‌بود. با توجه به آنکه دشت شیراز دارای پستی‌ها و بلندی‌های فراوان است، می‌توان گفت در دوره‌های مختلف تسطیح شده است و حتی گفته می‌شود در زمانی که به دستور کریم‌خان زند شهر شیراز را توسعه می‌دادند، بسیاری از پستی‌ها و بلندی‌ها را صاف کرده‌اند و داخل گودها ریخته‌اند. چه‌بسا در همان زمان که برجستگی‌ها برای پرکردن گودی‌ها صاف می‌شدند، تپه‌های باستانی تخریب شده باشند. همچنان که اکنون نیز برای تسطیح اراضی زمین‌های شهری برجستگی و تپه‌ها را صاف و گودی‌ها را پر می‌کنند تا برای ساخت‌وساز آماده شود.

سرداری ادامه داد: در حال حاضر بیشتر تپه‌های باستانی در شهر شیراز، تخریب و برای ساخت‌وساز تسطیح شده‌اند. حتی تقریبا می‌توان گفت نیمی از تپه پوستچی نیز تخریب شده چنان‌که می‌توان گفت از حدود چهار هکتار تپه باستانی تقریبا دو هکتار باقی مانده البته بخش‌هایی از چهار هکتار، هنوز ساختمان‌سازی نشده و می‌توان زیر کوچه‌ها و زمین‌هایی که ساختمان‌سازی نشده، بقایا و لایه‌های استقرار پیش از تاریخ را پیدا کرد.

سرپرست کاوش در تپه پوستچی تصریح کرد: بخش باقی‌مانده از تپه پوستچی که حدود دو هکتار است، مالک مشخصی ندارد و حدود ۵۰ نفر از این بخش سهم دارند اما هنوز نتوانسته‌اند به تفاهم برسند. از این رو تفکیک و ساخت‌وساز در این بخش صورت نگرفته. در نهایت موفق شدیم با تأکید بر اهمیت و هویت تاریخی این بخش از شهر شیراز، آن را در سال ۱۳۹۵ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت برسانیم.

به گفته او، با وجود اهمیتی که این محوطه پیش از تاریخ در دشت شیراز دارد، اما تاکنون تنها یک درصد محوطه باقی‌مانده کاوش شده است. این در حالی است که حفاران غیرمجاز در گوشه و کنار این تپه باستانی کندوکاو کرده‌اند و آسیب‌هایی را به این محوطه پیش از تاریخ وارد کرده‌اند. از نهادها و ارگان‌های مختلف توقع داریم تا ما را در حفاظت و حراست از این مجموعه همراهی کنند. همچنین وقتی باستان‌شناسان در محوطه حضور پیدا می‌کنند، منطقه در مقابل عوامل مختلف حفاظت می‌شود. اما تپه پوستچی در وسط شهر تبدیل به مخروبه شده و پشت تپه محل مناسبی برای حضور معتادان و متجاهران شده، گرچه امسال توافقاتی با شهرداری برای کشیدن فنس شده است.

---

## جدول ۴۴۱۲ • طراح: بیژن گورانی

**افقی:**

۱- لباس سنتی زنان ارمنستان- معروف‌ترین تراژدی یونان- شیرینی سوغات کرمانشاه ۲- هنری اصیل و پرنقش‌ونگار که از صنایع دستی کرمان محسوب می‌شود- عبادت‌کردن ۳- الهه عشق در اساطیر یونان- آیین‌های سنتی- جای ماسوره در چرخ خیاطی ۴- نیروگاه شمال کشور- خشمگین- قیمتی ۵- خیمه- داداش خاله- دشمن سرسخت ۶- ترمز چاربا- از الفبای فارسی- دوی استقامت ۷- مادر حضرت اسماعیل(ع)- کشور- میوه گرمسیری انرژی‌زا ۸- توتیا- کم‌ارتفاع- جواب ۹- از حروف یونانی- گازی خفه‌کننده- بیماری کم‌خونی ۱۰- قند جوانه جو- اتاق کار پزشک- تکرار یک حرف ۱۱- سخن صریح- مشرق- مجموعه‌داستانی نوشته جمال میرصادقی ۱۲- موازی- مطالعه اجمالی- توده انباشته چیزی ۱۳- اثرگذاری- سیاهی لشکر سینمایی- پرخاش ۱۴- کشتزار خربزه- از بزرگ‌ترین آهنگ‌سازان قرن بیستم روسی ۱۵- ابزاری برای سوراخ‌کردن- فرمانده اصحاب فیل- آتیه

**عمودی:**

۱- نوعی اسلحه گرم- جاسوسان و نیروهای ناشناس یک کشور در کشور دشمن ۲- به دریای خزر می‌ریزد- آوازه- سوره سی‌وهفتم قرآن ۳- ساقه خوراکی- پیشوا- فرزند به زبان کردی ۴- الفت- آزرده- زورگیری ۵- نوار دورتادور بدنه اتومبیل- از شخصیت‌های رمان بینوایان- نخستین مؤذن اسلام- به دنیا آوردن ۶- طلوع‌کردن- قد کوتاه ۷- کهنه و فرسوده- مهم‌ترین قسمت خودرو- پراکندن ۸- صفت باد- برجسته- کوهی کوچک پیش‌روی خانه کعبه ۹- بشقاب بزرگ- راهرو سرپوشیده- فرایند ۱۰- شهرستانی در استان اصفهان- رایزنی ۱۱- تکرار حرفی- علم ستاره‌شناسی سنتی- پاکیزه‌تر- یک و یک ۱۲- تیراندازی- مهمترین محصول کشاورزی ترکمنستان- به تنهایی ۱۳- بی‌رونق- سخن‌چین- الان ۱۴- توکل‌کردن- نیکورو- آشکار و نمایان ۱۵- اثری از لئون تولستوی، نویسنده روسی- عضله

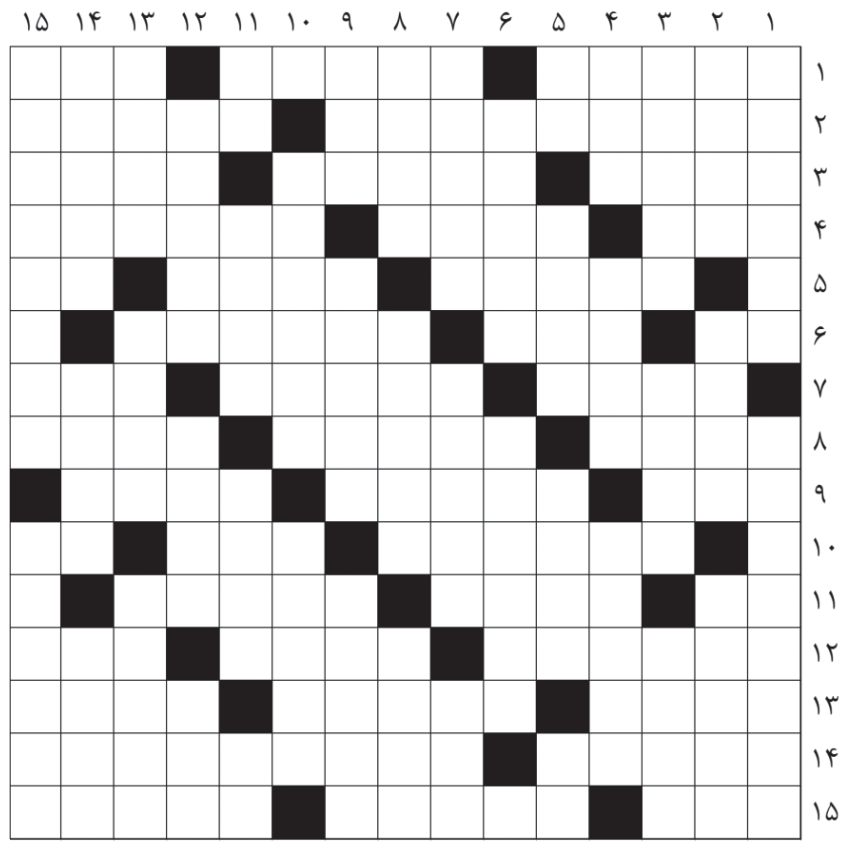

## حل جدول ۴۴۱۱

| | ۱ | ۲ | ۳ | ۴ | ۵ | ۶ | ۷ | ۸ | ۹ | ۱۰ | ۱۱ | ۱۲ | ۱۳ | ۱۴ | ۱۵ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ۱ | ا | ح | د | ■ | ب | ا | ن | ک | ■ | ر | ا | ی | ک | ا | ن |
| ۲ | ش | ی | ر | پ | ا | ک | خ | و | ر | د | ه | ■ | ی | ز | ک |
| ۳ | ن | ا | ب | ا | ب | ■ | ی | ش | م | ■ | ن | ک | ر | ه | ■ |
| ۴ | ا | ■ | ا | د | ا | ب | ■ | خ | ا | ص | ی | ت | ■ | ا | ت |
| ۵ | ی | و | ر | ش | ■ | ه | ا | ر | ل | م | ■ | ا | س | ر | ا |
| ۶ | ی | ک | ■ | ا | ک | ت | ف | ا | ■ | ی | ا | ب | و | ■ | ل |
| ۷ | ■ | ا | ط | ه | ر | ■ | ن | ش | ی | م | ن | ■ | ن | ب | ی |
| ۸ | غ | ل | ی | ■ | ی | ا | د | ■ | س | ی | ر | ■ | ا | ل | ف |
| ۹ | ش | ت | ا | ■ | ک | ت | ی | ر | ا | ■ | ژ | پ | ت | و | ■ |
| ۱۰ | ی | ■ | ر | ش | ت | ی | ■ | ب | و | ر | ی | ا | ■ | ن | م |
| ۱۱ | ر | ا | ه | ن | ■ | ل | ی | ا | ل | ی | ■ | ر | ا | د | ن |
| ۱۲ | ه | ی | ■ | ا | س | ا | م | ی | ■ | م | ی | س | ر | ■ | ج |
| ۱۳ | ■ | س | و | ژ | ه | ■ | ا | ن | ت | ■ | س | ا | س | و | ن |
| ۱۴ | م | ت | ه | ■ | م | ح | م | د | ر | ض | ا | ل | ط | ف | ی |
| ۱۵ | ن | ا | م | ر | ی | ی | ■ | ه | ن | د | ل | ■ | و | ا | ق |

## حل سودوکو سخت

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ۳ | ۵ | ۱ | ۹ | ۶ | ۷ | ۸ | ۲ | ۴ |
| ۴ | ۸ | ۲ | ۵ | ۳ | ۱ | ۷ | ۶ | ۹ |
| ۹ | ۶ | ۷ | ۲ | ۴ | ۸ | ۵ | ۱ | ۳ |
| ۲ | ۷ | ۴ | ۶ | ۱ | ۵ | ۹ | ۳ | ۸ |
| ۶ | ۱ | ۸ | ۷ | ۹ | ۳ | ۴ | ۵ | ۲ |
| ۵ | ۳ | ۹ | ۸ | ۲ | ۴ | ۱ | ۷ | ۶ |
| ۷ | ۹ | ۶ | ۱ | ۸ | ۲ | ۳ | ۴ | ۵ |
| ۱ | ۲ | ۳ | ۴ | ۵ | ۹ | ۶ | ۸ | ۷ |
| ۸ | ۴ | ۵ | ۳ | ۷ | ۶ | ۲ | ۹ | ۱ |

## حل سودوکو ۳۴۰۷

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ۷ | ۹ | ۵ | ۱ | ۲ | ۳ | ۴ | ۶ | ۸ |
| ۶ | ۸ | ۱ | ۹ | ۷ | ۴ | ۵ | ۲ | ۳ |
| ۲ | ۳ | ۴ | ۸ | ۶ | ۵ | ۷ | ۱ | ۹ |
| ۱ | ۲ | ۶ | ۵ | ۳ | ۹ | ۸ | ۷ | ۴ |
| ۴ | ۷ | ۳ | ۶ | ۸ | ۲ | ۹ | ۵ | ۱ |
| ۸ | ۵ | ۹ | ۴ | ۱ | ۷ | ۲ | ۳ | ۶ |
| ۵ | ۱ | ۲ | ۳ | ۴ | ۸ | ۶ | ۹ | ۷ |
| ۳ | ۴ | ۷ | ۲ | ۹ | ۶ | ۱ | ۸ | ۵ |
| ۹ | ۶ | ۸ | ۷ | ۵ | ۱ | ۳ | ۴ | ۲ |

## سودوکو سخت ۳۱۰۸

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

**قانون‌های حل جدول سودوکو:**

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | ۴ | ۲ | | | | ۷ |
| ۴ | | | | | ۳ | ۱ | | |
| | | | | | | ۵ | ۴ | |
| | | ۵ | ۷ | | | ۹ | | ۶ |
| | | ۴ | ۵ | | ۸ | ۲ | | |
| ۷ | | ۶ | | | ۲ | ۴ | | |
| | ۳ | ۷ | | | | | | |
| | | ۱ | ۲ | | | | | ۳ |
| ۶ | | | | ۹ | ۱ | | | |

## سودوکو ساده ۳۴۰۸

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

**سودوکو**

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ۵ | ۳ | ۴ | ۷ | | ۸ | | ۲ |
| | ۸ | | | ۶ | ۵ | ۷ | | |
| | | | | | | ۹ | | ۳ |
| | | | ۹ | ۲ | | | | ۶ |
| ۹ | ۶ | | ۷ | | ۴ | | ۱ | ۵ |
| ۳ | | | | ۸ | ۶ | | | |
| ۷ | | ۴ | | | | | | |
| | | ۵ | ۱ | ۴ | | | ۳ | |
| ۶ | | ۱ | | ۹ | ۲ | ۵ | ۷ | |